

ATT VÄCKA LÄSLUST GENOM ATT LÄSA

"Hamburgare förgår men läslustombud i Norrland består!"

(Margareta Sörenson i Expressen 26/2 2001)

Under 1990-talet duggade larmrapporterna tätt om alla drastiska nedskärningar inom vård, omsorg och kultur i Sverige. De vuxna på skolorna blev färre, barngrupperna större och biblioteksnedläggelse allt vanligare som kommunal besparingsåtgärd. Effekten av detta lät inte vänta på sig. Statens Kulturråd publicerade 1996 en undersökning som visade att barns tillgång till bra böcker minskat oroväckande snabbt och förskollärare och småbarnsföräldrar ägnade allt mindre eller ingen tid alls åt högläsning.

Detta blev väckarklockan som fick de fyra norrländska länsbiblioteken att tillsammans planera och genomföra en utbildning av läslustombud på förskolorna i Norrland. Med ekonomiska bidrag från Kulturrådet, Framtidens kultur, Studieförbundet Vuxenskolan, ABF, landstingen och kommunerna anställdes projektledare, köptes in bokpaket, startades studiecirkel och arrangerades läslustkonferenser.

Syftet med projektet var att göra barnen mer delaktiga, att ge dem ord att uttrycka tankar och känslor och göra sig själva och omvärlden lite mer begriplig.

Vi vet att barn har en naturlig drivkraft att lära men att de allra flesta behöver hjälp att ta sig över trösklarna och in i bok- och kunskapsvärlden. Det är lätt att inse förskolläraernas betydelsefulla roll som dörröppnare, att väcka läslust och ibland kompensera för en del barns språkfattiga hemmiljöer.

Vi vet också att människans förmåga att lära sig språkets grunder är som störst fram till fyra års ålder. Har den språkliga nyfikenheten väl väckts då har hon lättare att i skollåldern lära sig läsa och ta till sig kunskap. En kvarts högläsning om dagen för de allra minsta har en stor och viktig betydelse!

Att väcka läslust är att få små barn att förstå det spännande i att vända blad i boken och upptäcka vad som döljer sig på andra sidan,

att läsa i "dubbel knäbredd", som Ulla Rhedin skriver i sin doktorsavhandling om bilderboken.

Att väcka läslust är också att som femåring få ligga vid sin pappas sida och kväll efter kväll höra honom läsa högt ur Alistair MacLeans äventyrsromaner. - Jag förstod inte så mycket av innehållet men pappas läsglädje gick det inte att ta fel på och den trygga rösten med det lätta prasslet av blad som vändes gjorde mig för alltid till en läsande människa, säger sprinterdrottningen Malin Ewerlöf i antologin Stör mig inte - jag läser!

Målet för projektet - att utbilda läslustombud på förskolorna i Norrland och tillsammans med bibliotekspersonal inspirera barn, småbarnsföräldrar och arbetslag på förskolorna till högläsning och bokprat - har i stort sett uppfyllts. Läslustombuden har känt stöd från sina chefer och arbetskamrater. Att prata om böcker och läsning har på de flesta håll blivit självklara inslag på arbets- och föräldramöten. Efter cirklarna och föreläsningarna har läslustombuden upplevt sig kunnigare och tryggare som förmedlare. De har känt sig pålästa då de pratat om böcker och läsningens stora betydelse för barnens framtid som demokratiskt tänkande, nyfiket kunskapssökande och lustfyllt kreativa vuxna.

Kontaktnäten mellan förskolor och bibliotek i kommuner, län och hela Norrland har uppdaterats och knutits tätare. Vi har fått en gemensam plattform. Synd bara att delmålet med den egna hemsidan "Läslustiga Norrlandsbarn" inte uppnåddes! Men den delen av projektet återkommer i någon form. Kanske då deltagande förskolor skaffat datorvana och fått möjligheter att koppla upp sig på nätet. Till dess kan den som vill gå in på länsbibliotekens hemsidor, speciellt www.norrbottnenslansbibliotek.nu/laslustombud.htm för att få lästips och fortlöpande information om projektet.

Projektet startade våren 1999 med att länsbibliotekens barnbibliotekskonsulenter, som bildade projektets ledningsgrupp, förankrade idéerna hos barnbibliotekarierna och bibliotekscheferna i de fyra norrlandslänens kommuner och efter klartecken presenterade projektets upplägg för de utbildningsansvariga inom kommunernas barnomsorg. En förutsättning för projektet var att läslustombuden skulle få vara med i utbildningen på arbetstid.

Läslustombudets uppdrag skulle vara att samla förskolebarnen till regelbundna högläsning- och sagoberättarstunder, att hålla kontakt med närmsta bibliotek och att informera sina kollegor och barnens föräldrar om bra böcker och om läsningens betydelse för barnens fantasi och språkutveckling.

Projektet presenterades även för Kommunförbunden, Landstingen, Länsbildningsförbunden, Kulturarbetarförmedlingarna, Barnhälsovården, Landstingens logopeder, Läspedagogiskt centrum, SCIRA, FMLS, Förskoleförbund m fl.

Under hösten skickades en inbjudan med anmälningsblankett ut till alla förskolor och kommunbibliotek i Norrland.

På senhösten annonserade de projektansvariga länsbiblioteken ut en 0,25 projektledartjänst i varje län. I januari 2000 började projektledarna sin anställning och tillsammans med barnbibliotekskonsulenterna gjorde de upp en grundstruktur för studiecirkelarna. Varje kommun har sedan utformat sin egen studiecirkel kring grundplanen.

Projektledarrollerna har sett något olika ut. Jämtland och Norrbotten har haft en projektledare på 0,25%. I Västernorrland har resurserna fördelats på de sex deltagande kommunbibliotekens barnbibliotekarier och i Västerbotten har man behållit projektledaransvaret inom länsbiblioteket och finansierat kommunbibliotekens vikariekostnader.

Att lösningarna ser olika ut beror på lokala och personella anpassningar, vilket gjort att det blivit extra intressant att jämföra för- och nackdelar mellan de olika projektledarmodellerna. Alla län har sagt sig vara nöjda med sin speciella lösning!

De 251 läslustombuden, som regelbundet träffats i studiecirkel runt om i ett glesbefolkat Norrland, har på vissa håll rest långa vägar för att komma till cirkelarna och diskutera barnböcker och barnkultur. De har tagit upp olika teman och genrer, ägnat sig åt rim och ramsor, berättat sagor för varandra och analyserat text och illustrationer i bilderböcker.

Intresset för projektet har varit på topp och behovet stort hos förskollärare och barnbibliotekarier att få träffas och utbyta tankar och erfarenheter.

I Norrbottens län utbildades sammanlagt 65 förskollärare till läslustombud. Dessutom deltog nio barnbiblioteksansvariga och tre pensionärer från SPF. Regine Nordström, kulturskribent i Luleå, anställdes som projektledare 10 tim/v. Hennes uppgift blev att samordna studiecirkelverksamheten, lägga upp den gemensamma studieplanen och förbereda studiematerialet. I sex av de nio kommunerna tog Regine även på sig rollen som studiecirkelledare. I de övriga var barnbibliotekarierna cirkelledare. Biblioteken och förskolorna i Arvidsjaur, Boden, Gällivare, Haparanda, Kiruna, Luleå, Pajala, Piteå och Älvsbyn deltog i projektet. Deltagarantalet varierade från fyra till fjorton. I Arvidsjaur samarbetade man även över länsgränsen med Sorsele i Västerbottens län och hade cirkelarna omväxlande i de båda kommunerna.

För Norrbottens del avslutades projektet med en Läslustfestival på Norrbottensteatern i Luleå den 21-22 maj 2001. Festivalen hade en praktisk inriktning med fyra workshops där man fick prova på att levandegöra en berättelse.

I Västerbottens län finns numera 55 läslustombud fördelade på sju cirklar i nio kommuner. Lycksele, Skellefteå, Storuman, Vilhelmina, och Vännäs körde egna cirklar, Sorsele samarbetade över länsgränsen med Arvidsjaur medan Nordmaling, Robertsfors och Umeå slog ihop sina cirklar. Susanne Ljungström, bibliotekskonsulent på länsbiblioteket, samordnade projektets inköp av bokpaket och fungerade inledningsvis som projektledare i Västerbotten. Barnbibliotekskonsulent Gunilla Brinck tog senare över som

projektledare och höll även hon i några av cirkelarna. På de orter där det finns barnbibliotekarier har de varit engagerade i projektet. Övrig bibliotekspersonal har deltagit i mån av tid. Skellefteå, som kom med i projektet efter första konferensen, utbildade 15 läslustombud efter en till vissa delar egen studieplan. Litteraturpedagogen och bibliotekarien Vicky Uhlander besökte alla cirkelarna och lärde ut och diskuterade litteraturpedagogiska metoder. Projektet avslutades med att Vicky Uhlander och Inger Nordin, levande verkstads pedagog, höll i en verkstad kring sagolådan som pedagogisk metod. Världsboksdagen 23 april uppmärksammades i Västerbotten och Jämtland med att varje läslustombud fick 1000 kronor var av länsbiblioteken till inköp av böcker och för att arrangera festligheter tillsammans med barnen.

I Västernorrlands län anmälde från början 95 förskollärare sitt intresse att bli läslustombud. Örnsköldsviksgruppen var mitt uppe i ett annat projekt och väntade en termin med att gå med. Deltagare från Timrå anslöt sig till sundsvallsgruppen. 75 läslustombud från sex kommuner fördelade på tio cirkel var med från starten. Barnbibliotekarierna Gunnel Johansson i Ånge, Åsa Granath i Sundsvall, Ulla Palmér i Härnösand, Carin Borell i Sollefteå och Gunilla Sjödén i Kramfors fungerade som kombinerade projekt- och cirkelledare. När sedan Örnsköldsvik kom med, delade tre barnbibliotekarier på ledarskapet - Katarina Larsson, Lena Salö och Nirmala Gulliksson.

I Västernorrland bjöd länsbiblioteket läslustocirkelarna på var sitt besök av Kaspers brudar med dockteaterverkstad och sagoberättaren Ann Järneström med övningar i berättarteknik.

I Jämtlands län slutligen har fyra grupper - Östersund, Bräcke, Härjedalen och Strömsund - med sammanlagt 36 läslustombud och personal från de lokala biblioteken varit med på cirkelträffarna. Projekt- och cirkelledare har barnbibliotekarien på Östersunds kommunbibliotek, Dagmar Hagelin, varit. Hon har bilat många mil (ibland 20 mil enkel resa) för att samla läslustombuden till cirkelträffar. Ibland har de börjat träffen med musik som t ex att lyssna till Ulf Lundells Barn från albumet Livslinjen eller något av Lennart Hellsing. För varje cirkel har hon fört noggrann loggbok och generöst delat med sig av bra boktips till övriga i projektet.

I de norrlandskommuner där förskolorna deltagit i läsprojekten Allas barnbarn och Läs för mej pappa! har pensionärer och pappor ibland även deltagit i läslustombudens cirkel och konferenser.

Tre konferenser med professionella och mycket uppskattade föreläsare har ingått i projektet. Föreläsarna har gjort en norrlandsturné med ett nedslag i varje län d v s en dag i vardera Östersund, Härnösand, Umeå och Luleå .

Avstampet för projektet, våren 2000, var konferensen *Bildglädje och läslust* med författaren och lärarutbildaren Susanna Ekström och författaren Jujja Wieslander som föreläsare.

Höstterminen inleddes med *Bilderbokens hemlighet*. Föreläsaren den gången var litteraturvetaren Ulla Rhedin, som skrivit doktorsavhandlingen *Bilderboken på väg mot en teori*, och konstnären och bilderboksmakaren Anna-Clara Tidholm.

Konferensserien avslutades våren 2001 med föreläsningen *Fult eller fint? Konstigt eller konst?- om bilderböcker och annan konst för förskolebarn*. Kulturskribenten och redaktören för den nyskrivna antologin *För de allra små* Margareta Sörenson tog upp barndomsbegreppet och barns sätt att se på konst.

Susanna Ekströms och Britt Isakssons *Bildglädje och läslust* har varit handbok i studiecirkelarna. Förutom den fick varje läslustombud även ett bokpaket att använda som kurslitteratur och i förskolorna. Böckerna har köpts in från *En bok för alla* och noga valts ut av projektledare och barnbibliotekskonsulenter. Bokpaketen har fyllts på allt efter cirkelarnas intresse och behov.

Alla deltagande läslustombud har fått en egen affisch att sätta upp på sin arbetsplats med originalfotot av projektets logga (lilla Anna i röd mössa och med en bok i händerna) och texten: Att väcka läslust genom att läsa / På denna förskola finns Läslustombud På den prickade raden är det tänkt att läslustombudet fyller i sitt namn. Studieförbundet Vuxenskolan och ABF har hjälpt till att organisera cirkelarna, ibland stått för lokaler, fika och utskick. Sammanlagt sex gånger (3 x 45 min) har läslustombuden träffats under vår- och höstterminerna 2000. På grund av de långa resvägarna slog man i några kommuner ihop cirkelträffarna och hade längre men färre sammankomster.

Studiecirkelformen har visat sig fungera bra. Cirkelarna och konferenserna har blivit själva kärnan i projektet.

På Bok- & Biblioteksmässan i Göteborg hösten 2000 presenterades projektet *Att väcka läslust genom att läsa!* i länsbiblioteken Norr- och Västerbottens samlingsmonter. En informationsfolder om projektet trycktes upp och delades ut till intresserade på mässan.

Det har skrivits en hel del om projektet i lokalpressen och varje cirkel har fört loggbok eller på annat sätt dokumenterat vad som gjorts.

Utvärderingen av projektet har skett fortlöpande i respektive län.

Alla läslustombud, projekt- och cirkelledare har fått tillfälle att uttala sig både i skriftlig och muntlig form i avslutande smågrupps- och stormötesdiskussioner.

Om projektet:

Några tyckte att informationen från början var otydlig. Man förstod inte riktigt vem som skulle göra vad. Men det tog sig. Upplägget med studiedagar och cirklar fick klart godkänt och cirkelledarna högsta betyg. Alla tyckte det kändes bra att vara med och påverka studieplanen. En träff i månaden ansågs lagom. Någon undrade varför

det inte blev något av projektets uppkoppling på nätet med egen hemsida.

Bokpaketen tyckte de flesta var bra. De fick upp ögonen för En bok för allas bokutgivning och särskilt Gruffalon och Bokpuffar uppskattades. Någon förskola hade förstås redan köpt in dessa och kunde tänka sig ett annat urval.

Konferenserna med Susanna Ekström, Jujja Wieslander, Ulla Rhedin, Anna-Clara Tidholm och Margareta Sörenson var mycket bra och föreläsarna ytterst professionella. Detsamma gällde verkstäderna med Ann Järneström, Kaspers brudar, Vicky Uhlander och Inger Nordin. De var roliga och inspirerade till att våga pröva själv.

- Projektet gav alla en chans att träffa likasinnade och stimulerade till fortsatt spridning av läslust!, skrev en av läslustombuden i enkäten.

Om rollen som läslustombud:

Trots att mycket ska hinnas med på personal- och föräldramöten har flera ombud numera fått en fast punkt på dagordningen att berätta om projektet, visa bra barnböcker och tala om vikten av att ha högläsning för barn från spädd ålder. Några har börjat göra egna bokpaket med 3-4 böcker och egenhändigt skrivna eller urklippta bokrecensioner, som föräldrarna kan läsa och ta med hem. Sagostunder ingår självklart på de flesta förskolor men under projektet har man fått upp ögonen för nya böcker att läsa högt ur, återberätta eller samtala kring. På vissa förskolor har man inrättat ett speciellt sagorum.

De flesta förskolor har sedan tidigare ett gott förhållande till sitt närbibliotek. De blir inbjudna med sina barngrupper till sagostunder och barnteaterföreställningar men de vill i fortsättningen ha bättre utskick från biblioteken om nya böcker och kanske bli inbjudna att få visa upp i utställningar och program på biblioteket vad barnen håller på med.

I nästan alla norrlandskommunerna (i alla där man har barnbibliotekarier) kommer man att fortsätta träffas en gång per månad eller i alla fall en gång per termin. Att även i framtiden bli inbjuden till länsbibliotekens studiedagar och konferenser, som handlar om barn och böcker, ser alla läslustombud som en självklar fortsättning på projektet Att väcka läslust genom att läsa!

Om projekt- och cirkelledaruppdraget:

Den färdiga studieplanen var en bra grund som man sedan kunde göra egna utvecklingar ifrån.

- Jag hade ofta med bokvagnar med böcker inom dagens tema åtföljt av litteraturlistor. Efter varje träff skrev jag ihåg anteckningar som de deltagande fick per post inom en vecka efter träffen. Jag har ansträngt mig att skämma bort deltagarna med kaffe, te och liten kaka. För mig var det viktigt att få alla att känna sig välkomna, att de skulle få ut något av våra träffar och att det skulle vara roligt! Jag blev så himla glad då en av tjejerna sa att hon hade fått större självförtroende och mod att låna okända böcker sedan hon börjat cirkeln!, skriver en av cirkelledarna i sin utvärdering.

Kurslitteratur

Kursbok:

Bildglädje och läslust / Susanna Ekström och Britt Isaksson. EBFA, 1999

Bredvidläsningsböcker:

Ahlén, *Hoppa in i böckernas värld!* böcker för läsinläring och lästräning.

Auraldsson, *Börja berätta!*

Böcker som killar gillar, kommenterade lästips / Brita Graumann och Britt Långbergs

Barnbokens form / Vivi Edström

Här kommer räven på Glanshammarsvägen,..en samling lekar, rim och ramsor för de minsta, sammanställd av Nina Ask och Birgitta Kindenberg efter förslag från förskolepersonal i Örebro kommun.

Kärlek har ingen ålder! /Läseposten 10/90

Det känns härligt att vara sig själv, om att drabbas av poesi / Opsis Kalopsis, 1998:2.

Nettervik; *I bilderbokens värld.*

Läs mig - sluka mig

Lästips för barn med utvecklingsstörning

Granberg, *Småbarns sagostund*

Gustavsson, *Ritsagor, Fler ritsagor*

Helsing, *Tankar om barnlitteraturen*

Årnström, *Berättarboken*

Taktila bilderböcker

Bilderboken som talbok eller kassettbok

Ett stort urval bilderböcker, rim&ramsböcker, sagoböcker mm inom olika ämnen

Musik

Bokpaket:

Barnens första bok, antologi sammanställd av Siv Widerberg

Barnens ramsbok, sammanställd av Gertrud Widerberg

Bokpuffar /, Lisa Henriksson

Fler sagor att läsa och berätta, antologi av Harriette Söderblom

Gruffalon / Julia Donaldson

I denna vida värld, antologi av Gunilla Lundgren och Siv Widerberg

Knacka på / Anna-Clara Tidholm

Min farfar och lammen / Ulf Nilsson och Jens Ahlbom

Petter och hans fyra getter / Einar Norelius

Sagor att läsa och berätta, antologi av Harriette Söderblom

Tjuderuttan, sa räven, sång- och danslekar från förr och nu med CD-skiva

Affischer, foldrar och kataloger har delats ut och i några kommuner har ombuden även fått litteraturstödda titlar som passat in i läslustprojektets tema.

Studieplan (grundplan)

v. 6 2000

**Upptaktskonferensen Bildglädje och läslust med
Susanna Ekström och Jujja Wieslander,
heldagar i Östersund, Härnösand, Umeå och Luleå**

Läxa till 1:a cirkelsammankomsten s. 19-24 i kursboken. Ta med bra barnmusik!

Sammankomst 1 (3 lektionstimmar)

Mars:

Genomgång av cirkelpedagogiken

Boktips - alla bidrar

Rim och ramsor

Språk

Musik

Litteraturlista skrivs som sedan jämförs med den på sista cirkelträffen

Läxa i kursboken s. 68-71, 80-86

Sammankomst 2

April:

Boktips - alla bidrar

Sagor

Barnbokshistoria

Läxa i kursboken s. 27-37. Extra lästips - Ulla Rhedins Bilderboken på väg mot en teori

Sammankomst 3

Maj:

Boktips - alla bidrar

Introduktion till bilderböcker

Video - Sverige sagoland

Läxa över sommaren är bilderboksläsning i allmänhet och Anna-Clara och Tomas Tidholms bilderböcker i synnerhet.

v. 36 2000

**Höstkonferensen Bilderbokens hemlighet med
Ulla Rhedin och Anna-Clara Tidholm,
heldagar i Östersund, Härnösand, Umeå och Luleå**

**Sammankomst 4
September:**

Boktips - alla bidrar
Bild och bilderböcker
Pojkars och flickors läsning

Läxa ur kursboken s. 71-79, 40-48

**Sammankomst 5
Oktober:**

Boktips - alla bidrar
Berätta/Lyssna/Högläsningens konst

Läxa ur kursboken s. 87-92

**Sammankomst 6
November:**

Boktips - alla bidrar
Biblioteksvisning
Kvalitetsdiskussion (böcker, video, CD, dataspel osv)
Litteraturlista

v. 8 2001

**Avslutningskonferensen Fult eller fint? Konstigt eller konst?
- om bilderböcker och annan konst för förskolebarn med
Margareta Sörenson. Dessutom en utvärderingsdiskussion om
projektet,
heldag i Luleå, Umeå, Härnösand och Östersund**

Lästips: För de allra små / red. Margareta Sörenson

Enkät

Nu börjar det dra ihop sig för en avrundning av vårt norrländska läslustombudsprojekt. För att kunna ta med erfarenheter inför framtida projekt är det därför viktigt att deltagande LLO are kommer till tals och berättar om sina lärdomar och reflektioner. Vi, på de fyra norrländska länsbiblioteken, skulle vilja ha svar på följande frågor:

Vad tycker du om projektets

1. Information?.....
.....
.....
2. Upplägg?.....
.....
.....
3. Studieplan?.....
.....
.....
4. Bokpaket?.....
.....
.....
5. Studiedagar?.....
.....
.....

Hur har det gått för dig som LLOare:

6. Har du haft möjlighet att dela med dig av dina kunskaper?.....
.....
.....
7. Får du chans att berätta om projektet på arbets- och föräldramöten?.....
.....
.....
8. Har du hunnit utveckla projektet tillsammans med förskoleföräldrarna?.....
.....
.....
9. Hur fortsätter du med läslustidéerna (i cirklar, bokträffar)?.....
.....
.....

10. Hur ser samarbetet ut med kommunbiblioteket?.....
.....

Div. tidningsartiklar:

Barn+Ungdom 5/2000

Expressen 26/2 2001

Länstidningen i Östersund 14/2 2000

NordSverige 10/2 2000

Norrbottens-kuriren 15/5 2000

Norrbottens-kuriren 22/5 2001

Norrbottens-kuriren 8/9 2000

NSD 14/4 2000

Tidningen Ångermanland 9/2 2000

Tidningen Ångermanland 12/4 2000

Vi 10/2001

VF 25/3 2001

VF 24/5 2001

ÖA 5/10 2000

ÖA 6/2 2001

Lästips:

"Små barn känner av skalv som lämnar de vuxna oberörda. De sitter som fåglar på gamla telefontrådar och avlyssnar hemliga och allvarliga samtal och sedan lyfter de och flyger mot ljuset eller störtar brända mot jorden"
(ur Björn Ranelids Min son fäktar mot världen)

Projektledning:

Maj Eriksson, Jämtlands läns bibliotek, tfn 063-14 30 48
Karin Westerlund, Länsbiblioteket Västernorrland, tfn 0611-86553
Gunilla Brinck, Länsbiblioteket Västerbotten, tfn 090-70 67 77
Detlef Barkanowitz, Norrbottens länsbibliotek, tfn 0920-29 35 61

Ekonomi

Intäkter

Staten kulturråd	400 000:-
Stiftelsen framtidens kultur	500 000:-
Norrbottens läns landsting	75 000
Västerbottens läns landsting	75 000:-
Landstinget Västernorrland	75 000:-
Totalt	1.125 000:-

Utgifter

Projektledare	508 000:-
Konferenser, studiecirklar	251 000:-
Läslustfestival	60 000:-
Bokpaket	119 000:-
Informationsmaterial	25 000:-
Administrativa kostnader	162 000:-
Totalt	1.125 000:-